

Юсипук Ю. О. (КП ДонНТУ)

ГУМАНІТАРНІ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ІНЖЕНЕРНІЙ ОСВІТІ

Якою бути Україні в майбутньому багато в чому визначається станом системної освіти, її структурним, змістовним, якісним наповненням. Будучи найважливішою сферою життєдіяльності суспільства, освіта визначає шляхи його функціонування й перспективного розвитку, звідси не випадково проблема вдосконалення системи освіти заявлена в якості одного з найважливіших національних пріоритетів України. Нинішній етап розвитку системи освіти нашої країни, що підписала Болонську конвенцію, характеризується орієнтацією на входження у світовий освітній простір і, як наслідок, на значні зміни в структурі й змісті традиційної для України освіти. Передбачається, що подібні кроки приведуть до підвищення якості освітнього процесу, академічної й професійної мобільності студентів і фахівців, вирішать проблему ностріфікації дипломів, і т.д. Однак дослідження питання показує, що єдиного погляду на цю проблему не існує. У науковій пресі періодично спалахують жаркі дискусії прихильників і супротивників (в особі українських дослідників, педагогів, політиків) входження України у світовий освітній простір шляхом європеїзації традиційної української освіти. Висловлювані ними різноманітні, часом діаметрально протилежні погляди на одну проблему - проблему вдосконалення системи освіти, по-новому актуалізують питання якісного відновлення змісту вищої професійної освіти.

Освіта сторіччя, що наступило, характеризується відходом від звичних моделей трансляції знань і пошуком нових концептуальних ідей реалізації стратегії життєдіяльності в глобальному світі. Звідси всі частіше в педагогічному середовищі піднімається питання: чому і як учити студентів для того, щоб вони, ставши професійно компетентними фахівцями, були реально затребувані й конкурентоспроможні на ринку праці, а, головне, щоб вони були готові до професійного росту й професійної мобільності, гнучкості мислення, міжнаціональному діалогу, толерантності й співробітництву.

Очевидно, що найважливішу роль у формуванні й становленні сучасного фахівця, грають отримані у вузі знання й уміння їхнього застосування, а високий рівень підготовки має на увазі одержання студентами базових знань у різних галузях науки при оптимальному сполученні як природничих, так і гуманітарних дисциплін.

З огляду на неминуще значення вищої школи в культурній і духовній сферах суспільства, по визначенню ЮНЕСКО, однієї з найважливіших функцій вищої освіти є допомога в розумінні, інтерпретації, збереженні, розширенні, розвитку й поширенні національних і регіональних, міжнародних і історичних культур в умовах культурного плюралізму й розмаїтості; сприяння захисту й зміцненню суспільних цінностей, що становлять основу демократичного громадянства, внесок в обговорення стратегічних напрямків і в розширення перспектив гуманізму. Звідси завдання одержання освіти, у тому числі, інженерного, не є просто навчання конкретної спеціальності, але підготовка до різнопланового професійного й соціального життя.

Сьогодні в усьому світі оточення людини характеризується величезними масштабами його техногенної діяльності, найчастіше з негативними наслідками, і звідси серйозними змінами в традиційних відносинах людини із природою й суспільством, підвищенням значення людського фактора в розвитку багатоаспектного сучасного суспільства. Поступово формується технічна дійсність нового типу, для якої характерний тісний зв'язок між інженерною діяльністю й різними соціально-культурними процесами.

У цій ситуації значно розширюється поле діяльності вищої технічної школи, і особливе навантаження в рішенні даних завдань лягають на гуманітарну підготовку. Саме гуманітарні аспекти професійної підготовки сприяють адекватному визначенню основних шляхів і напрямків формування фахівця як творчої особистості, що поєднує в собі високий професіоналізм із соціально-психологічними якостями, здатна вирішувати як складні науково-технічні, так і соціальні проблеми. Плюралізм, альтернативність, креативність, діалогічність, індивідуалізація, властивому гуманітарному знанню, стають невід'ємними характеристиками сучасної моделі розвитку утворення, і, в остаточному підсумку, сприяють подоланню існуючих технократичних недоліків інженерного утворення.

Привнесення креативних компонентів у технічну освіту, розширення гуманітарних рамок професійного знання з метою формування ініціативних, творчих професійних,

комунікативних якостей випускників інженерних вузів, вимагають нові освітні потреби, які характеризуються усвідомленням з боку особистості, суспільства й держави необхідності змін у підготовці дипломованих фахівців із всього спектра інженерних професій.

Численні педагогічні дослідження в області гуманітаризації інженерної освіти, значення гуманітарного знання для студентів технічного профілю свідчать про надзвичайну актуальність даної тематики. І, незважаючи, здавалося б, на дослідженість проблеми, питання гуманітаризації технічної й природничої освіти, а також місця, ролі й завдань гуманітарного знання як людино утворюючого фактора у формуванні особистості фахівця, залишаються як і раніше актуальними й обговорюваними в педагогічному середовищі. Це говорить про те, що гуманітарна освіта в підготовці фахівців технічного профілю реально затребувана: не тільки в середовищі педагогів-гуманітаріїв, але й в українському суспільстві в цілому зміцнює розуміння взаємозв'язку й взаємовпливу між всебічними процесами життєдіяльності й розвитку особистості, суспільства й держави.

У світлі вищесказаного представляється актуальним глянути на вже наявний досвід гуманітарної освіти як невід'ємної частини професійної підготовки по-новому. Мова йде про використання як вітчизняного, так і закордонного досвіду застосування гуманітарного знання в підготовці фахівців технічного профілю. Ідея можливості вдосконалення гуманітарної освіти в сучасній вищій школі за допомогою сукупного закордонного досвіду заснована на існуванні практично ідентичних пріоритетних напрямків розвитку педагогічної науки, орієнтованих на вихід зі своєї освітньої кризи, що полягає в неефективності сучасної освіти перед особою глобальних проблем людства.

За рубежом про увагу до питань гуманітарної освіти свідчить розгалужена мережа дослідницьких педагогічних центрів. Теорію й практику навчання вивчають приватні й державні організації: провідні університети в США, Франції, Японії, Академія виховання в Сполучених Штатах, Суспільство педагогічних досліджень у Великобританії, Центр педагогічної документації у Франції й багато хто інші. У Європі, в Америці складається система, при якій традиційна природнича освіта здобуває деякий глобалістичний відтінок, при цьому номенклатура дисциплін гуманітарного профілю й роль у навчальному процесі неухильно зростає. Приміром, у США, де підготовка фахівців у більшості вузів носить суцільно прагматичний, вузькопрофесійний характер, зараз проявляється істотний інтерес до гуманітарної освіти в рамках підготовки по природничим і технічним напрямкам. У ряді університетів розроблені міждисциплінарні курси, що сполучають матеріали гуманітарних, природно-математичних і технічних наук, функціонує спеціальний центр гуманітарних наук, що координує гуманітарну підготовку на різних факультетах і в коледжах.

Безперечно, питанням гуманітарної підготовки вища школа протягом багатьох десятиліть приділяла увагу, хоча найчастіше гуманітарне знання носило або яскраво виражений ідеологічний, або формальний контекст. З 90-х років минулого сторіччя гуманітарні науки стрімко розвиваються. З початком реформування вищої школи, із введенням державних освітніх стандартів, з'являються нові гуманітарні спеціальності, з'явилися нові напрямки роботи, підвищилася кількість гуманітарних дисциплін, що викладаються, зросло число гуманітарних факультетів і вузів, як державних, так і комерційних. Крім того, була переглянута система викладання гуманітарних дисциплін, розширений їхній перелік, оновлено зміст і методичне забезпечення. Логічним було б припустити, що в нинішній якості ці дисципліни дозволяють здійснювати глибоку професійну підготовку в гармонічному сполученні із всебічним сучасним науковим мисленням, високим рівнем загальної культури й освіти як процесу формування особистості - суб'єкта професійної діяльності й суспільних відносин.

Однак на наш погляд проблема ширше, ніж просто збільшення кількості гуманітарних дисциплін в інженерному вузі або збільшення годин, що відводяться для їхнього вивчення. Незважаючи на те, що в сфері гуманітарної освіти в технічних вузах накопичений значний досвід, реалізуються інноваційні концептуальні ідеї, воно найчастіше усе ще залишається традиційною системою передачі об'єктивних знань про факти й закономірності зовнішнього миру, що не орієнтовано повною мірою на розвиток особистості й становлення її ціннісної свідомості.

Дана тенденція накладає певні вимоги на зміст освітніх програм по гуманітарних дисциплінах, найважливіша функція вивчення яких повинна полягати в тім, щоб дати майбутньому фахівцеві перспективу - розуміння ідей, тенденцій, цінностей. Відзначимо одну з характерних рис сучасних умов життєдіяльності - знання, отримані в технічному вузі,

застарівають досить швидко в силу інтенсивного створення й розвитку нових і більше dokonаних технологій. Звідси виходить потрібно з того, що якісна підготовка фахівців повинна орієнтуватися не тільки на досягнення минулого, але й на запити майбутнього. Тобто необхідно готувати молодих людей до універсальної діяльності, що очікує її у швидко мінливому практичному світі. І, насамперед треба навчити самої здатності вчитися, умінню працювати з постійно мінливою інформацією, навчити комунікативним навичкам, основам корпоративної культури, ділового спілкування, а звідси, і вмінню працювати в колективі, адже сучасному суспільству не потрібні просто «люди з дипломами, що прослухали якийсь набір лекцій».

Дійсно, найчастіше випускники технічних вузів мають глибину й широтою професійних знань: сучасна вища технічна школа формує основи професійної компетентності інженера, що дозволяє їй випускникам створювати об'єкти, що відповідають складнішим технічним вимогам. Однак у практичній діяльності вчорашні студенти не завжди проявляють гнучкість, маневреність, варіативність рішень. Найчастіше в них недостатньо розвинені творче бачення подальшої перспективи, адекватна реакція на зміну конкретної ситуації, соціальна компетентність, що проявляється в розумінні й оцінюванні наслідків створюваних ними технічних пристроїв на суспільство й середовище перебування [4], що здатне завдати шкоди суспільству в соціальних, екологічних, культурних, економічних і інших аспектах. Нарешті, це керівники, що не вміють вирішити будь-який міжособистісний конфлікт у своєму колективі, не здатні підібрати професійні кадри, що не мають достатніх комунікативних навичок, і, шабашковому не вміють адекватно виразити свої думки, і т.д.

Звідси зовсім очевидно, що особистісний і професійний успіх, конкурентоспроможність сучасного випускника вузу, яку б спеціальність він не придбав, багато в чому залежать від здатності креативно мислити й діяти, від мотивації до самоосвіти, від готовності до інновацій і вміння знаходити нові рішення. Перераховані вище якості стають на даний момент основним ресурсом розвитку моделі українського суспільства, найважливішими стратегічними цілями освіти. Рішення цього завдання нам бачиться в розвитку додаткових надпрофесійних навичок і вмінь, формуванні інтелектуальної культури, цивільного достоїнства, соціальної саморефлексії, постійного духовного саморозвитку, у розвитку адаптаційних якостей особистості, навичок самостійної творчої роботи, використовуючи багатий потенціал гуманітарних наук. Тому що без живої неформальної участі гуманітарного знання як креативного компонента професійної освіти підготовку фахівців не можна вважати особисто й соціально повноцінною.

Література:

1. Бадю, Дж. Мы готовим инженеров будущего. <http://www.2edu.ru>.
2. Всемирный доклад ЮНЕСКО по социальным наукам. /Под. ред. А. Касанжигила, Д. Мэкинсона, 1999.
3. Лупанов В.Н. Социальные технологии в управлении системой гуманитарного образования //Технологии информационного общества - Интернет и современное общество: Труды VIII Всероссийской объединенной конференции. – СПб., 2005.
4. Муравлев И.О., Блейхер О.В. Формирование специалистов в области техники и технологии для инновационной инженерной деятельности. <http://aer.ctpu.edu.ru/winn/magazine/m2/st25.pdf>.

Проблема співвідношення гуманітарного і технічного знання у сфері професійної освіти набуває сьогодні неабиякої актуальності. Гуманітаризація освітнього процесу є пріоритетним завданням розбудови системи фахової підготовки спеціалістів усіх рівнів. Освітня практика потребує якнайповнішої інтеграції розумової та духовно-емоційної діяльності особистості.